

פערים בהבנת הפערים

מאת אור קשתי

תהפכו היוצרות אצל רואל, והוא מבלבל בין סיבה למסובב, הם כותבים, "במקום לעמוד על הסיבות שבגללן נוטש משרד החינוך את מדיניות האינטגרציה ואינו מפנה משאבים לסגירת הפער (העדתי, א.ק.א.), הוא מתקיף באמצעותה את ממצאי מחקרו. לשיטתו של רואל, הרי שעתה כל שעלינו לעשות כדי עמוד על קיומם ועל סגירתם של פערים לימודיים בין תלמידים מאוכלוסיית שונות הוא פשוט לעיין בתוכניות מש"ר החינוך ובספרי התקציב שלו. משרד החינוך, בפרספקטיווה של רואל, איננו בר ביקורת. הוא פועל על בסיס ידיעה מלאה ומספקת של העובדות, והוא מקצה את משאביו לפי קריטריונים צודקים, ענייניים ואובייקטיביים. הוא אינו פועל מכוחן של השפעות פוליטיות ואידאולוגיות, ודאגתו נתונה לכלל הילדים ללא הבדל מפלגה, עדה, לאום ומין".

שימוש בלוגיקה כזאת, כותבים החוקרים, "יכול להוליך למסקנות מאוד מאלפות ביחס לקיומם (או שיש לומר אי קיומם) של פערים בהישגים לימודיים בין תלמידים ברוויים לתלמידים יהודים. מאימוצה של מתודה זו עולה כי הישגיהם הלימודיים של תלמידים ברוויים אינם נופלים מאלה של תלמידים יהודים, ומעולם לא היתה הזנחה או קיפוח של אוכלוסיית התלמידים הברודוויית. הפניית משאבים עודפים לתלמידים היהודים אולי נובעת מכך שהישגיהם הלימודיים נופלים מאלה של התלמידים הברודוויים".

לסיום תוקפים הארבעה הסבר סוציולוגי גי נוסף שהעלה רואל להוכחת סגירת הפער. במאמרו הוא כתב כי "הורים שהגיעו לרמה גבוהה של השכלה או תעסוקה עלו לים להקדיש חלק גדול מזמנם לעיסוקיהם החשובים ולהקדיש זמן מועט, יחסית, לילדיהם. לעומתם, הורים שהגיעו לרמה נמוכה של השכלה או תעסוקה עשויים להיות משופעים בזמן חופשי, שבו הם מסוגלים לספק סביבה חינוכית עשירה לילדיהם". גם הפעם תגובתם של דהאן, יונה, ספורטא ושנהב עוקצנית: "על פי רואל, ילדים להררים מובטלים ולמשתכרי שכר מינימום נהנים מהפנאי הרב שיש להוריהם, ועקב כך

ביעות נחרצות הן עניין מסוכן, במירחד אם אתה מצהיר שנתון 15 שנה ייעלמו הפערים הלימודיים בין תלמידי מידים אשכנזים למזרחים. ד"ר מיכה רואל מאוניברסיטת בר אילן, שהכריז על כך במאמר שפורסם לפני כשנה ברבעון "מגמות" ואף הוסיף ש"הבעיה העדתית היא סוס מת", סופג עתה ביקורת קשה בגיליון החדש של הרבעון, שראה אור בימים אלה על ידי מכון סאלר. נראה שהוויכוח העדתי חרוק מלהסתיים.

רואל טוען שהפער הבידעדי בהישגים הלימודיים הולך ומצטמצם בקצב של 2% בשנה. אם צמצום הפער ימשך בקצב הנר כחי, הסיק רואל, הפער ייסגר כליל בעוד 15 שנה, כלומר - ב-2012. "כבר כעת כ-90% מהתלמידים האשכנזים והמזרחים זהים בהישגיהם", הסביר רואל. הוא ביסס את מסקנתו על ניתוחו של 17 מחקרים שנערכו בין 1954 ל-1982 וברדקו את הפערים הלימודיים בין תלמידים משתי הקבוצות, מהיבטים שונים.

התגובות על מסקנתו של רואל היו ברורות. ד"ר יוסי דהאן (האוניברסיטה הפתוחה), ד"ר יוסי יונה (אוניברסיטת באר שבע), ד"ר יצחק ספורטא ופרופ' יהודה שנהב (שיהם מאוניברסיטת תל אביב) כותבים שמחקרו של רואל "נסמך על קריטריונים מקצועיים רעועים. הוא נגזר ברשלנות מתרדולוגיה, בחוסר היכרות עם הפרסומים החשובים בתחום, בטיעונים שטחיים ובהכללות גורפות. ליקויים אלה באים לביטוי כמעט בכל היבט של מחקר זה".

נגד טענתו העיקרית של רואל, שלפיה הפערים הלימודיים מצטמצמים בקצב קבוע של 2% בשנה, טוענים הארבעה כי חלוקה אחרת של תקופת המחקר נותנת תוצאות שונות. כמו כן, רואל מקבץ יחד מבחנים וקבוצות נחקרים שונות, "מעשה המפר את הנחות היסוד של ניתוח העל". הוא ממצע ציוני מבחנים שונים, כמו מבחנים במדע ובהבנת הנקרא. "סביר להניח שהשונות בפערים בכל אחד מהמבחנים תתנהג באופן שונה", נכתב במאמר הביקורת.

חלק א'   חלק ב'

ניתוח על מצריך שימוש במדגמים שני לקחו מקבוצות זהות ככל האפשר. אם קבר צות אלה אינן זהות, אין כל הוכחה לכך שהזמן הוא הגורם היחיד שהשפיע על צמיח צום הפערים. גם נתונים כמו גיל, מקום המגורים, סוג בית הספר (ממלכתי או ממד לכתידתי), היו יכולים להשפיע. לפי ארכי עת החוקרים, רואל חטא בכך שלא הבהיר "אם קבוצות התלמידים המורחים אכן מוגי דרות באופן זהה. ייתכן מאוד שחלקן הוגי דרו באמצעות ארץ המוצא של האב, אחרות באמצעות ארץ המוצא של האם, חלקן על ידי שתייהן".

המחקרים שעליהם מבסס רואל את טעו נתו השנויה במחלוקת בדבר סגירת הפעריים בין תלמידים מורחים לאשכנזים מתייחסים כולם לבית הספר היסודי. אולם עובדה זו לא הפריעה לו לקבוע שהפערי הלימודי בכלל הולך ונסגר, ובעקבות כך לכתוב כי "לאור ממצא זה ושיקולים אחרים, נראה שהפערי הבינוניים חזל להיות משמעותי מבחינה ציבורית".

טענתו הגורפת של רואל "מלמדת שמד רחב ראייתו מוגבל למה שניתן לראות מבד עד לחור המנעול", כותבים ארבעת החוקרים. המושג "פערי עדתי", הם מבהיריים, הוא מושג מקרסוציולוגי, הכולל ממדיים של אידיאולוגיה, פוליטיקה, כלכלה, שוק עבודה, תרבות, ספרות, קולנוע ועוד. "הניסיון להקיש מניחוח נקודתי של סגירת הפערי הלימודי ככיוול בין תלמידים מזרחיים לאשכנזים בכיתות ז' על המתרחש בשאר התחומים הוא הכללה גורפת ובלתי זהירה. הדבר משול לניסיון להקיש מהנוכחות הכוללת של אמנים שחורים בתעשיית הזמר האמריקאי על סגירת הפערי הבינוניים בארצות הברית". המסקנה: "רואל חף מכל זהירות בשימוש בנתונים... לכל הפחות היה עליו להזהיר את הקוראים מפני הכללות גסות במצב עדין ובלתי יציב זה של הנתונים".

לבד מהסברים סטטיסטיים מסובכים, רואל מצא חיזוק לטענתו גם במדיניות משד החינוך. "עיקר מאמצי האינטגרציה של משד החינוך אינם מופנים עוד לשילוב בינועדי, אלא מכונים לשילוב הילד החד לש במסגרת החינוכית של הילד הרגיל", הוא כותב. ארבעת החוקרים מגדירים את הטיעון "אבסורדי וגרוטסקי". "נראה שה

מצליחים לחלוף, במרוץ ההישגים הלימדיים, על פני ילדי העשירונים העליונים בהשכלה ובתעסוקה, שהוריהם מניחים אר תם לטובת פיתוח קריירה. על פי היגיון זה, אולי מן הראוי לנהוג במדיניות של העדפה מתקנת לילדי העשירון העליון ולילדי המרצים באוניברסיטאות, על מנת לפצותם על הנחיתות החינוכית והחברתית שממנה הם טובלים".

רואל אינו מתרגש מהביקורת החריפה. במאמר תגובה ב"מגמות" האחרון, לצד הביקורת עליו, הוא טוען כי הדרך המתודולרית שבוחר בה – החלוקה לתקופות השנואה בין המבטנים השונים – היא הנכונה והמקצועית ביותר. "כיוון שמאמרי עסק בפערי הישגים באופן כללי, הכרחי להתעלם מהבדלים אפשריים בין הפערים במקצועות השונים", הוא כותב. רואל גם דחה את השגתם של הארבעה על ראיית מדיניותו של משד החינוך כאינדיקציה לסגירת הפעריים העדתיים, וטוען שדבריו הוצאו מהקשר. כל מה שניסה להראות, לטענתו, היה שהפערי חזל להיות בעל עניין ציבורי.

במאמר התגובה מוסיף רואל כמה תדויות חדשות. בהתבסס על נתונים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מ-1972 ועד היום, הוא קובע – שוב בנחרצות – כי הפעריים בשנות השכלה של אשכנזים ומזרחיים מדור שני (כאלה שאביהם הוא יליד מדינות אירופה-אמריקה או אסיה-אפריקה) ייסגרו בעוד 36 שנה, כלומר – ב-2037. במחקר על תלמידי מערכת החינוך היסודי, פער זה ייסגר הרבה יותר לאט (0.3% לעומת 2% בשנה), מכיוון שהנתונים כרללים גם את בני הדור המבוגר יחסית שהיו חשופים בצעירותם לתנאים לא שוויוניים". שש שנים אחר כך, ב-2043, הוא מנבא, ייסגרו הפעריים בין אשכנזים למזרחיים בהשכלה העל-תיכונית.

למבקשים בכל זאת להאמין כי הפעריים העדתיים, הן בהשכלה והן בהכנסה, יאבדו את משמעותם מוקדם יותר, מציע רואל תחזית נוספת: אם לבני 12 הפערי העדתי בהשכלה לא היה משמעותי כבר ב-1997, ובהנחה שהחינוך הוא הגורם העיקרי המשפיע על ההכנסה – הרי כאשר ייצאו אלה לשוק העבודה, בערך ב-2005, "הפערי הבינוניים העדתיים כבר לא יהיה חשוב מבחינה ציבורית", הוא אומר.